

О. В. Мазепова, канд. філол. наук, доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БІНАРНОЇ ОПОЗИЦІЇ
ПРАВДА-НЕПРАВДА
У ПЕРСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ
(за результатами психолінгвістичного експерименту)**

У статті на матеріалі результатів психолінгвістичного експерименту досліджено концептуальну структуру та зміст бінарної опозиції ПРАВДА-НЕПРАВДА у мовній свідомості носіїв перської мови. Показано, яким чином отримані дані можуть бути інтерпретовані із застосуванням методологічного апарату когнітивної лінгвістики.

Ключові слова: бінарна опозиція, психолінгвістичний експеримент, стимул, реакція, концептуальна структура, когнітивна інтерпретація.

Антропоцентричний характер сучасної лінгвістики, зумовлений зростанням інтересу до статусу людини та її взаємодії з навколишнім світом, призвів до посиленої уваги з боку дослідників до вивчення мовної репрезентації бінарних концептуальних опозицій, притаманних свідомості носіїв різних мов та культур. Найбільш ефективним у такому дослідженні видається поєднання інструментарію психолінгвістики та здобутків лінгвокогнітивного підходу, спрямованого на вивчення структур репрезентації знань у свідомості людини та їхнього відображення в мові.

Метою цієї розвідки є встановлення концептуального змісту бінарної опозиції *правда-неправда* у перській мовній свідомості на основі проведеного з носіями перської мови психолінгвістичного експерименту та когнітивної інтерпретації його результатів. Актуальність дослідження полягає в поєднанні інструментарію когнітивної та психолінгвістики у процесі реконструкції певних концептуальних структур у свідомості людини. Новизна дослідження визначається тим, що вперше методологічний апарат зазначених напрямків мовознавства був залучений до вивчення бінарних концептуальних опозицій на матеріалі перської мови.

На необхідність проведення експерименту в лінгвістиці вказував іще академік Л. Щерба у 30-х роках ХХ ст. (див.: [Щерба

1974, 24–39]). І хоча під експериментом учений розумів передусім інтроспективні дослідження самого лінгвіста-експериментатора, кінцевою метою якого є опис мовної системи і норми [Залевская 2011, 73], він визнавав, що лінгвістичне знання дає можливість розуміння людської свідомості [Беянин 2003, 67].

Когнітивна лінгвістика, об'єктом якої є "мова як експонент когнітивних структур і процесів свідомості, а предметом – співвідношення когнітивних механізмів свідомості з природною мовою й її мовленнєвою реалізацією" [Селіванова 2008, 365], входить до широкого кола когнітивних наук, спільним завданням яких є вивчення *когніції* – процесу пізнання людиною навколишнього світу, "що реалізується у процесах його концептуалізації та категоризації" [Болдырев 2004, 22–23]. В зарубіжній когнітивістиці вважається, що основним методом дослідження у когнітивній лінгвістиці є лінгвістична інтроспекція дослідника [Мартінек 2011, 25]. Однак, як зауважує Л. Талмі, результати, отримані шляхом лінгвістичної інтроспекції, мають корелювати з результатами, отриманими із застосуванням інших методів, зокрема із застосуванням корпусу певної мови або психолінгвістичного експерименту [Talmi 2003, 5]. Таким чином, будучи спочатку інструментом напряму, що народився на стику психології та лінгвістики, психолінгвістичний експеримент увійшов і до інструментарію когнітивної лінгвістики, ставши невід'ємною складовою сучасних лінгвокогнітивних студій як за кордоном, так і на пострадянському просторі.

Увага до значення слова, до його семантики завжди була і залишається в колі інтересів психолінгвістів. Серед усіх методів психолінгвістичного аналізу семантики (типологію див. у: [Беянин 2003, 68–79]), найбільш опрацьованою технікою є асоціативний експеримент (АЕ). Суть АЕ полягає в тому, що респондентам пропонують певний перелік слів (стимулів) і просять прореагувати (тобто дати асоціацію або реакцію) на кожне слово цього переліку першим словом, яке спаде на думку. Детально питання методології проведення АЕ і оброблення його результатів викладено у: [Залевская 2011; Горошко 2001]. Відомо декілька різновидів АЕ: 1) вільний АЕ, коли респондентам не ставиться ніяких обме-

жень на реакції; 2) скерований АЕ, коли пропонується давати асоціації певного граматичного або семантичного класу (наприклад підібрати прикметник до іменника), та 3) ланцюжковий АЕ, коли респондентам пропонують реагувати на стимул кількома асоціаціями. Існують спеціальні словники асоціативних норм, серед яких найбільш відомими є асоціативний словник англійської мови Дж. Діза [Deese 1965], "Русский ассоциативный словарь" під ред. Ю. Караулова [РАС 2002], "Український асоціативний словник" (укладач С. Мартінек) [УАС 2007].

Однією з найбільш складних з погляду методології й практики проведення АЕ є проблема класифікації реакцій та опис процесів асоціювання. Зокрема, виділяють такі різновиди асоціацій: парадигматичні, синтагматичні, тематичні, фонетичні, дериваційні, цитатні, особисті тощо. *Парадигматичні* асоціації засвідчують, що стимул і реакція перебувають у відношеннях координації, субординації, суперординації або антонімії. У *синтагматичних* відношеннях асоціювання має місце лінійне синтагматичне розгортання слова-стимулу, коли реалізуються його сполучувані можливості. *Тематичний* тип асоціювання становить експлікацію можливого фрагменту дійсності, коли слово-стимул і слово-реакція виступають актантами певної ситуації, тобто можуть бути використані разом у межах тематично обмеженого контексту. *Фонетичними* називають асоціації, в яких наявне лише співзвуччя між стимулом і реакцією, а семантичний зв'язок або не виражений, або виражений слабо. *Дериваційні* реакції – це слова, в яких наявний той самий корінь, що у слова-стимулу; до таких реакцій відносять як формотворчі, так і словотворчі реакції. *Цитатні* асоціації експлікують використання респондентом того чи іншого прецедентного тексту (тобто такі реакції мають фольклорне, літературне, телевізійне або кінопоходження). Під *особистими* розуміють реакції, в яких респондент апелює до власного життєвого досвіду (напр.: Я це люблю) (див: [Горошко 2001; Беянин 2003]).

У процесі дослідження бінарної опозиції *правда-неправда* на матеріалі перської мови ми використали психолінгвістичний експеримент у двох його різновидах. На першому етапі був про-

ведений вільний АЕ, під час якого респондентам, якими виступили переважно студенти Тегеранського університету, був запропонований перелік із 20 слів, серед яких були і слова, що вербалізують досліджувані концепти, із проханням прореагувати на кожне з них першим словом, що спаде на думку. На другому етапі був застосований метод прямого тлумачення або розгорнутої дефініції слів (див: [Белянин 2003, 77–78; Бутакова 2012, 199]), коли респондентам було запропоновано пояснити, що для них означають подані в переліку слова. Таким чином, внаслідок проведення другого етапу експерименту із семантизації запропонованих слів ми розраховували отримати детальнішу інформацію щодо концептуального змісту досліджуваних абстрактних понять. За результатами опрацювання матеріалів вільного АЕ було змодельовано асоціативне поле (АП) досліджуваних концептів, на підставі аналізу розгорнутих предикацій у процесі семантизації запропонованих слів – їх семантичне поле (СП).

Асоціативне поле (АП) стимулу структуроване традиційно – від стимулу до реакції з фіксацією спочатку ядра (найбільш частотних реакцій), потім – периферії АП (малочастотних та одиничних). У дужках указано кількість респондентів, які видали саме таку реакцію на пред'явлений стимул. У процесі оброблення результатів АЕ нам здалося доцільним об'єднати реакції за принципом семантичної близькості або дериваційних відношень. Тому всі асоціати, що перебували між собою у стосунках синонімії або похідності й передавали одне поняття, ми об'єднували до однієї групи. У поданих нижче АП слів-стимулів راستی **rasti** правда та دروغ **dorug** неправда спочатку йдуть згруповані за вказаним принципом реакції, а потім – однослівні реакції.

АП слова-стимулу راستی **rasti** правда

I – Реакції, об'єднані за принципом семантичної близькості або дериваційних відношень:

гарний, добро (15): *xub* гарний (6), *xubi* добро (5), *niki* добро (2), *nik* добрий, гарний (1), *kar-e xub* гарна справа (1); **правильність, правдивість (11):** *dorosti* правда, правильність (9), *dorost* правильний, правдивий (1); *rāstgu* правдивий (1); **правдивість,**

щирість (11): *sadāqat* (7), *sedq* (2); *samimiyyat* щирість (2); **чистота, чистий (8):** *pāki* чистота (5), *pāk* чистий (3); **білий, білизна (7):** *sefid* білий (6), *sefidi* білизна (1); **світло (6):** *nur* світло (4), *roušani* світло (2); **кохання, любов (5):** *ešq* кохання, любов (4), *mohabbat* любовь (1);

Бог (4): *xodā* (3), *xodāvand* (1); **краса (3):** *zibāyi* краса (2), *zibā* гарний (1).

II – Однослівні реакції:

gol квітка (3), *mādar* мати (2), *haqiqat* істина (2), *hamsar* подружжя (2); *āb* вода, *ālī* найкращий, *āyin-e irāniyān-e kohan* закон стародавніх іранців, *axlāq* мораль, *e'temād* довіра, *ensān* людина, *bozorgān* великі люди, *hamāqat* дурість, *xošruyi* привітність, *dānešmandān* вчені, *rāstqāmat* стрункий, *zartošt* Зороастр, *šāyeste* достойний, *ferdousi* райський, *ferešte* янгол, *qor'ān* Коран, *kaji* кривізна, *mosbat* позитивний, *nesbiyyat* відносність, *hedāyat* наставництво, *hamdeli* однодумність, *yek-i az āšnāyān* один із знайомих (1).

Відмови (3). Загалом: 101+3

АП слова-стимулу **دروغ doruq** обман

I – Реакції, об'єднані за принципом семантичної близькості або дериваційних відношень:

поганий, зло (19): *bad* поганий (8), *badi* зло (6), *badtarin* найгірший (1), *badtarin kār* найгірша справа (1), *sāl-e bad* поганий рік (1), *badbaxti* нещастя (1), *badtarin xeslat* найгірша риса характеру (1); **чорний, чорнота, темрява (7):** *siyāhi* чорнота (4), *siyah* чорний (2), *tāriki* темрява (1); **огидний (6):** *zešt* огидний (5), *zešti* огидність (1); **ненависть (5):** *tanaffor* ненависть (3), *nefrat* ненависть (1), *motanaffer* той, що ненавидить (1); **неправда, обман (4):** *tazvir* неправда, обман (1), *xorāfe* вигадка (1), *kezb* неправда, вигадка (1), *nādorosti* неправда (1); **страх (4):** *tars* страх (3), *vahšatnāk* жахливий (1); **брудне (4):** *palidi* бруд, мерзота (2), *kasif* брудний (2); **гріх (3):** *gonāh* гріх (2), *badtarin gonāh* найгірший гріх (1); **недовіра (3):** *bi e'temād* недовірливий (1), *adam-e e'temād* відсутність довіри (1), *nadāštan-e e'temād be nafs* відсутність впевненості в собі (1); **зрада (3):** *xiyānat* зрада (3); **слово (3):** *harf* слово (1), *sa'y mikonam hargez naguyam* намагаюся ніко-

ли не казати (1), *goftār-e nik* добре слово (1); **втеча (2):** *farār* втеча (1), *rāh-e farār az mojāzāt* шлях втечі від покарання (1); **помилка (2):** *eštebāh-e bozorg* велика помилка (1), *bozorgtaring eštebāh* найбільша помилка (1); **смерть (2):** *marg* смерть (1), *fanā, tamām šodan* небуття, кінець (1).

II – Однослівні реакції:

ādat звичка, *āšqāl* сміття, *ahmadi nejād* Ахмаді Нежад, *elzāmi* необхідний, *enhetāt* занепад, *enzejār* відраза, *ensān* людина, *irān* Іран, *bi ma'refat* необізнаний, *pedarbozorg* дідусь, *past* низький, *tāvān dādan* компенсувати, *tabāhi* розпуста, *tardid* сумнів, *jang* війна, *jodāyi* розлука, *čāqu* ніж, *xākestari* сирій, з попелу (зоро-астр.), *xeqli xeqli ziyād* дуже дуже багато, *dard* біль, *došman-e hodā* ворог Бога, *dust nabudan* не бути другом, *rāst* правильний, правий, *siyāsi* політичний, *zedd-e axlāq* аморальний, *asabāniyyat* знервованість, *fāje'e* трагедія, *qobh* безсоромність, *kaq* тривожність, *kelid* ключ, *maslahat* користь, *maqāzedār* власник магазину, *nātavāni* слабкість, *nārāhati* занепокоєння (1).

Відмови (3). Загалом: 101 +3

На першому етапі аналізу отриманих даних нам здалося доцільним зробити формальну і тематичну класифікації асоціатив. За типом реагування всі реакції було розподілено на такі групи: семантичні (або в іншій термінології – парадигматичні), асоціативні (або тематичні), оцінні та особисті. Реакцій розгортання (або синтагматичних реакцій) виявлено не було. Так, до семантичних реакцій на слово-стимул **rāsti** *правда* увійшло 25 асоціатив: *dorosti* (9), *dorost* (1), *rāstgu* (1), *sadāqat* (7), *sedq* (2), *samimiyyat* (2), *haqiqat* (2), *kaji* (1). Групу оцінних реакцій загальною кількістю у 29 асоціатив склали слова: *xub* (6), *xubi* (5), *pāki* (5), *pāk* (3); *niki* (2), *nik* (1), *zibāyi* (2), *zibā* (1); *kar-e xub* (1), *šāyeste* (1), *mosbat* (1). До особистих увійшли реакції: *mādar* (2), *hamsar* (2), *yek-i az āšnāyān* (2). Решту реакцій (таких, як: *gol* (3), *nur* (4), *roušani* (2), *ešq* (4), *hodā* (3) тощо) ми віднесли до числа власне асоціативних, тобто таких, в яких простежується смисловий зв'язок між стимулом та уявленням, що ним викликається.

Особливістю АП слова-стимулу **dorūq** *неправда* є те, що семантичних реакцій було виявлено лише 7: *harf* (1), *goftār-e nik*

(1); *kezb* (1), *tazvir* (1); *rāst* (1), *xorāfe* (1), *nādorosti* (1). До числа оцінних (всього – 32) увійшли такі асоціати, як: *bad* (8), *badi* (6), *badtarin* (1), *badtarin kār* (1), *sāl-e bad* (1), *badbaxti* (1), *badtarin xeslat* (1), *zešt* (5), *zešti* (1), *palidi* (2), *kasif* (2), *past* (1), *xeyli xeyli ziyād* (1), *zedd-e axlāq* (1). До особистих реакцій ми віднесли висловлювання **sa'y mikonam hargez naguayam** *намагаюся ніколи не казати* (1). Решта реакцій (таких, як: *siyāhi* (4), *gonāh* (2), *farār* (1), *marg* (1) тощо) складають найбільшу, асоціативну групу реакцій. Співвідношення різних типів реакцій у відсотках вказано у таблиці 1.

Таблиця 1

Співвідношення різних типів реакцій на слова-стимули
(формальна класифікація)

АП	Тип реакції									
	семантичні		оцінні		асоціативні		особисті		відмови	
	всього	%	всього	%	всього	%	всього	%	всього	%
rāsti правда	25	24,04	29	27,89	42	40,38	5	4,81	3	2,88
dorūq непра- вда	7	6,73	32	30,77	61	58,65	1	0,96	3	2,88
<i>Разом</i>	32	15,39	61	29,33	103	49,52	6	2,88	6	2,88

Як можна бачити з цієї таблиці, переважно більшість реакцій (49,52 %) складають власне асоціативні (або в іншій термінології – тематичні) реакції, які експлікують можливість слова-стимулу і слова-реакції виступати у ролі актантів певної ситуації, тобто вступати у синтаксичні відношення в межах певного тематично обмеженого контексту. Впадає в око поважна загальна кількість оцінних реакцій (29,33 %), що вказує на неабияку роль оцінки в осмисленні респондентами обох членів розглядуваної бінарної опозиції. Незначна кількість семантичних асоціацій на слово-

стимул неправда (6,73 %), очевидно, пояснюється тим, що **doruq** у свідомості носіїв перської мови постає як складно структурований концепт, який, будучи активованим відповідним словостимулом, викликає передусім або оцінну реакцію або асоціацію, пов'язану з власним життєвим досвідом респондента.

У процесі складання тематичної класифікації усіх ненульових реакцій нам вдалося виділити кілька груп понять, що лежать в їх основі: абстрактні поняття, об'єкти та явища фізичного світу, релігійні поняття, емоції та почуття, конкретні люди, характеристики та стани людини (див. таблицю 2). Найчисельнішу групу у цій класифікації склали слова-асоціати, що позначають абстрактні поняття. При формуванні цієї групи нам довелося абстрагуватися від частиномовної належності слів, які передавали те чи інше поняття. Так, слова **zibāyi** краса та **zibā** гарний були віднесені до однієї підгрупи "краса", слова **pāki** чистота та **pāk** чистий – до підгрупи "чистота" тощо. Внаслідок такого об'єднання, зокрема, до підгрупи **xubi** добро увійшло 18 асоціативних одиниць, серед яких: **xubi** (11), **niki** (3), **āli** (1), **šāyeste** (1), **mosbat** (1), **kār-e xub** (1); до підгрупи **badi** зло – 26 реакцій: **badi** (18), **zešti** (6), **past** (1), **zedd-e axlaq** (1).

Отже, більшість реакцій на обидва слова-стимули становлять експлікацію абстрактних понять, характеристик або станів людини. Значна кількість емоційних реакцій (18) вказує на поважну роль емоційної складової в осмисленні досліджуваних етичних концептів. При цьому кількість емотивних реакцій на слово **doruq** неправда (наприклад: **tanaffor** ненависть (5), **tars** страх (4), **enzejār** відроза (1) тощо) значно перевищує кількість відповідних реакцій на слово **rāsti** правда. Крім того, звертає увагу відносно мала кількість асоціатів, в основі яких лежать поняття релігійної сфери. Так, на слово-стимул **doruq** неправда подано всього два асоціати (1,98 %): **došman-e xodā** ворог бога та **xākestari** той, що з попелу. При цьому обидва асоціати можна вважати експлікацією давньоіранських уявлень, згідно з якими друг або друдж – один з дев'ятьох, створений Ангро-Майнью (з попелу – О.М.) на погібель "праведному світові" [МС 1991, 197];

злий дух, який став уособленням неправди, зла, безладу – тобто принципу, протилежного істині-*аша* [Бойс 2003, 335]. Аналіз реакцій на слово-стимул **rāsti** *правда* засвідчує, що відповідний концепт у свідомості персів структурований поєднанням елементів двох когнітивних областей – давньоіранської релігії зороастризму та ісламу.

Таблиця 2

Тематична класифікація отриманих реакцій на слова-стимули

№	Поняття	Об'єднані у підгрупи та одиночні реакції	Всього	%
<i>АП rāsti правда</i>				
1	Абстрактні поняття	xubi (18), dorosti (10), sadāqat (9), pāki (8), zibāyi (3), haqiqat (2), axlāq (1), nesbiyat (1), hedāyat (1), kaji (1)	54	53,47
2	Об'єкти та явища фізичного світу	sefidi (7), nur (4), roušani (2), gol (3), āb (1)	17	16,83
3	Релігійні поняття	xodā (4), āyin-e irāniyān-e kohan (1), zartošt (1), ferdousi (1), ferēšte (1), qor'ān (1)	9	8,91
4	Емоції та почуття	ešq (4), mohabbat (1)	5	4,95
5	Конкретні люди	mādar (2), hamsar (2), ensān (1), bozorgān (1), dānešmandān (1), yek-i az āšnāyān (1)	8	7,92
6	Характеристики та стани людини	samimiyyat (2), e'temād (1), xošrui (1), rāstqāmat (1), rāstgu (1), hamdeli (1), hamāqat (1)	8	7,92
<i>АП doruq обман</i>				
1	Абстрактні поняття	badi (26), siyāhi (7), palidi (4), nādorosti (3), gonāh (3), xiyānat (3), ziyādi (1), xorāfe (1), rāsti (1), elzāmi (1), enhetāt (1), tāvān budan (1), tabāhi (1), jāng (1), maslahat (1), siyāsāt (1), qobh (1), fāje'e (1)	58	57,43

Закінчення табл. 2

№	Поняття	Об'єднані у підгрупи та одиночні реакції	Всього	%
2	Об'єкти та явища фізичного світу	āšqāl (1), irān (1), čaqu (1), kelid (1)	4	3,96
3	Релігійні поняття	došman-e xodā (1), xākestari (1)	2	1,98
4	Емоції та почуття	tanaffor (5), tars (4), nārāhati (1), kak (1), asabāniyyat (1), enzejār (1)	13	12,87
5	Конкретні люди	ahmadi nejād (1), ensān (1), pedarbozorg (1), maqāzedār (1)	4	3,96
6	Характеристики та стани людини	ādat (1), eštebāh (2), badbaxti (1), bi ma'refat (1), tardid (1), jodāyi (1), harf (2), dard (1), dust nabudan (1), sa'y mikonam hargez naguyam (1), adam-e e'temād (3), farār (2), marg (2), nātavāni (1)	20	19,8

У проведенні другого етапу експерименту окрім студентів Тегеранського університету взяли участь студенти та викладачі іранського університету "Паяме нур", співробітники фонду Сааді та члени їхніх родин. Усі отримані тлумачення ми розподілили на кілька "семантичних рубрик", до складу яких увійшли близькі за значенням мовні одиниці, причому як окремі слова, так і словосполучення, сегменти речень або цілі висловлювання. Під час такої рубрикації ми спиралися на розроблене в когнітивній лінгвістиці положення про особливості когнітивної інтерпретації результатів АЕ, під час якої асоціати "інтерпретуються як мовні репрезентації певних когнітивних ознак, що утворюють зміст концепту" [Стернин 2007, 40]. Усі виділені рубрики розташовані за принципом частотності, а тлумачення, що не вклалися в жодну з рубрик, подані окремим переліком. Розглянемо СП, сформоване на підставі аналізу предикацій, отриманих у процесі семантизації слова **dorūq неправда**.

СП стимулу слова **دروغ doruq** неправда

I – Тлумачення, об'єднані за принципом семантичної близькості:

протилежний правді (20): (*harf yā amal-e*) *xelāf-e vāqe'īyyat* (слово чи справа, що) не відповідає дійсності (12), *nagoftan-e haqiqat* приховування істини (2), *rāst nabāšad* не є правдою (1), *bigāne bā rāstī* чужий правді (1), *moqābel-e sadāqat, rāstī* проти-лежний правді (1), *nadāštan-e sadāqat* відсутність правдивості (1), *nimrāstī* напівправа (1), *šoru'-e enherāf* початок відхилення від істини (1);

поганий, зло (17): *vije-ye axlāqi-ye bad-e ensān* погана риса характеру людини (5), *bad* поганий (2), *badtarin čiz-i ke vojud dārad* найгірша річ (2), *manfi* негативний (1), *āqāz-e besyār-i az badihā* початок багатьох поганих речей (1), *kollīye-ye har badi* все погане (1), *badtarin gofte* найгірше слово (1), *harf-e nāpasand* неприйнятне слово (1), *kār-e nāpasand* неприйнятна справа (1), *kār-e zešt va nekuhide* погана й гідна осуду справа (1), *zeštтарin kār-e motadāvel* найогидніша дуже поширена справа (1);

спричиняє почуття (8): *xarāšidan-e ravān-e ensān* мучить душу людини (1), *beham rixtan-e ruh-e ādami* бентежить дух людини (1), *ehsās-e šarmandegi* почуття сорому (1), *stresāvare* приносить стрес (1), *qam va anduh* печаль і смуток (1), *nārāhati* засмучення (1), *ezterāb va negarāni barāye bar malā šodan-e doruq* хвилювання від страху, що брехня відкриється (1); *az doruq bizār-e bizār-am* мені огидна неправда (1);

впливає на життя (7): *bā'es-e jodāyi mišavad* спричиняє розставання (3), *zendegi-rā beham mizane* руйнує життя людини (2), *zāye' šodan dar āyande* зіпсоване життя в майбутньому (1), *badbaxti* нещастя;

недовіра (6): *moujeb-e bi e'temādi migardad* спричиняє недо-віру в людях (4), *az dast dādan-e e'temād be nafs* втрата впевне-ності в собі (2);

має причину (6): *be manzur-e residan be hadaf-i* з метою дося-гнення якоїсь мети (2), *hefāzat az xiš* самозахисту (1), *bahrebardāri az šarāyet* бажання скористатися обставинами (1), *az ruye zerangi* з хитрощів (1), *manfe'at-e šaxsi* власної користі (1);

породжує ненависть (4): *tanafforāmiztarin harf* найненависніше слово (2), *badtarin čiz-i ke ba'es-e tanaffor mišavad* найгірша річ, яка викликає ненависть (1); *tanafforbarangiztarin raftār* найненависніша поведінка (1), *nefratangiz* ненависний (1);

пов'язане з релігією (4): *doruqgu došman-e xodā-st* брехун – ворог Бога (1), *tars az xodā* страх перед Богом (1), *mo'men nabāyad beguyad* правовірний не повинен казати (1); *bozorgtarin gonāh* найбільший гріх (1);

поняття відносне (4): *bā ān ke bad ast gāhi majbur-im doruq beguyim* хоча і погано, інколи ми змушені казати неправду (3), *amr-e nesbi* відносне поняття (1);

втеча (3): *rāh-e goriz* шлях втечі (1), *rāh-e farār az mojāzāt* шлях втечі від покарання (1), *farār az vaz'iyat-e fe'li* втеча від наявного стану речей (1);

бруд (3): *čerk* бруд (1), *kasif* брудний (1), *mādar-e palaši* матір нечистоти (1),

багато (3): *xeqli ziyād* дуже багато (1), *doruqgu ziyād ast* брехунів багато (1); *harf-e ziyād-i va ezafe* багато зайвих слів (1);

може убивати (3): *mesl-e čāqu* як ніж (1), *mesl-e xanjar* як кинджал (1), *mesl-e qātel-e bāvar* як убивця віри (1);

II – Одиначні тлумачення:

abzār-e har ensān-e nātavān інструмент слабкої людини, *xelāf-e ensāniyyat* проти людяності, *touhin be šo'ur-e moxātab* образа для розуму співбесідника, *jāme-ye nāmonāseb bar kalām pušāndan* вдягати на висловлювання непридатний одяг, *xoš-am nemiāyad* мені не подобається, *setam* гноблення, *siyāsatmadār* політик, *siyāhi* чорнота, *ferib-e bozorg* великий обман.

Відмови (4). Загалом: 97+ 4

Для того, щоб перейти від семантичного рівня аналізу до більш абстрактного – концептуального, ми скористалися методикою концептуального аналізу, розробленою С. Жаботинською (див., наприклад: [Жаботинська 2011; Жаботинская 2013]). У концепції цієї дослідниці в ролі універсального інструментарію для моделювання розумової інформації, активованої мовними знаками, застосовуються пропозиції базисних фреймів. Базисні фрейми – це набори "інструментів" мислення – пропо-

зицій, що мають найвищий рівень узагальнення, або схемності. Тип пропозиційної схеми визначається за її належністю до одного з п'яти базисних фреймів – предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного і компаративного. Предметний фрейм об'єднує буттєві схеми – квантитативну "X є СТИЛЬКИ", квалітативну "X є ТАКЕ", локативну "X є ТАМ-місце", темпоральну "X існує ТОДІ-час" та схему способу буття "X існує ТАК". Акціональний фрейм включає акціональні схеми стану/процесу "AG-агенс діє на PT/AF-пацієнс/афектив" і каузативу "CR-каузатор робить FT-фактив". Ці схеми можуть бути розширені за рахунок аргументних ролей. Посесивний фрейм включає схеми партитивності, інклюзивності та власності. Ідентифікаційний фрейм включає схеми персоніфікації, класифікації і специфікації (або характеристизації). Компаративний фрейм – схеми тотожності, схожості та подібності. Як зауважує автор цієї концепції, кількість схем обмежена, але завдяки їхній різноманітній комбінаториці можна отримати необмежену кількість різних конфігурацій концептуальних мереж [Жаботинська 2011, 4–5, Жаботинская 2013, 58–61].

Побудоване нами СП уможливило формування нижче наведеної концептуальної структури, до складу якої входять пропозиційні схеми, що відносяться до чотирьох базисних фреймів: ідентифікаційного, предметного, акціонального та компаративного.

Ідентифікаційна схема класифікації (22 асоціати) "НЕПРАВДА є CL-класифікатор / род": род = слово (16): *badtarin gofte* найгірше слово (1), *harf-e nāpasand* неприйнятне слово (1), *tanafforūmiztarin harf* найненависніше слово (2), *bayān-e xelāf-e vāqe'iyat* слово, що не відповідає дійсності (9), *nagofstan-e haqiqat* приховування істини (букв. не говоріння істини) (2); *harf-e ziyād-i va ezafe* багато зайвих слів (1); род = справа (6): *kār-e nāpasand* неприйнятна справа (1), *kār-e zešt va nekuhide* погана й гідна осуду справа (1), *zeštтарin kār-e motadāvel* найогидніша дуже поширена справа (1), *amal-e xelāf-e vāqe'iyat* справа, що не відповідає дійсності (3).

Ідентифікаційна схема специфікації (27 асоціатів) "НЕПРАВДА є SP-специфікатор": специфікатор = щось погане (7) *bad* по-

ганий (2), *badtarin čiz-i ke vojud dārad* найгірша річ (2), *manfi* негативний (1), *āqāz-e besyār-i az badihā* початок багатьох поганих речей (1), *kolliye-ye har badi* все погане (1); специфікатор = погана поведінка (6): *vije-ye axlāqi-ye bad-e ensān* погана риса характеру людини (5), *tanafforbarangiztarin raftār* найненависніша поведінка (1); специфікатор = те, що не є правдою (7): *rāst nabāšad* не є правдою (1), *bigāne bā rāsti* чужий правді (1), *moqābel-e sadāqat, rāsti* протилежний правді (1), *nadāštan-e sadāqat* відсутність правдивості (1), *nimrāsti* напівправда (1), *šoru'-e enherāf* початок відхилення від істини (1), *ferib-e bozorg* великий обман (1); специфікатор = гріх (4): *doruqgu došman-xodā-st* брехун – ворог Бога (1), *tars az xodā* страх перед Богом (1), *mo'men nabāyad beguyad* правовірний не повинен казати (1); *bozorgtarin gonāh* найбільший гріх (1); специфікатор = поняття відносне (4): *bā ān ke bad ast gāhi majbur-im doruq beguyim* хоча і погано, інколи ми змушені казати неправду (3), *amr-e nesbi* відносне поняття (1); специфікатор = образа_1: *touhin be šo'ur-e moxātab* образа для розуму співбесідника (1); специфікатор = те, що проти людяності (1): *xelāf-e ensāniyyat* проти людяності;

Буттєва квантитативна схема (2 асоціати) "НЕПРАВДА є СТИЛЬКИ-кількість": *xeysi ziyād* дуже багато (1), *doruqgu ziyād ast* брехунів багато (1).

Акціональна схема контактної дії (24 асоціати) "AG-НЕПРАВДА діє на людину та її життя": спричиняє певне відчуття (8): *xarāšidan-e ravān-e ensān* мучить душу людини (1), *beham rixtan-e ruh-e ādami* бентежить дух людини (1), *ehsās-e šarmandegi* почуття сорому (1), *stresāvare* приносить стрес (1), *qam va anduh* печаль і смуток (1), *nārāhati* засмучення (1), *ezterāb va negarāni barāye bar malā šodan-e doruq* хвилювання від страху, що брехня відкриється (1), *badtarin čiz-i ke ba'es-e tanaffor mišavad* найгірша річ, яка викликає ненависть (1); впливає на життя (7): *bā'es-e jodāyi mišavad* спричиняє розставання (3), *zendegi-rā beham mizane* руйнує життя людини (2), *zāye' šodan dar āyande* зіпсоване життя в майбутньому (1), *badbaxti* нещастя (1); викликає недовіру (6): *moujeb-e bi e'temādi migardad* спричиняє недовіру в людях (4), *az dast dādan-e e'temād be nafs*

втрата впевненості в собі (2); ображає (1): *touhin be šo'ur-e toxātab* образа для розуму співбесідника (1); пригноблює (1): *setam* гноблення (1).

Акціональна схема контактної дії + причина (6 асоціатів)
"АГ-ЛЮДИНА вдається до НЕПРАВДИ через СС-причини": причина = досягнення мети (2): *be manzur-e residan be hadaf-i* з метою досягнення якоїсь мети (2); причина = самозахист (1): *hefāzat az xiš* самозахисту (1); причина = бажання скористатися обставинами *bahrebardāri az šarāyet* бажання скористатися обставинами (1); причина = хитрощі (1): *az ruye zerangi* з хитрощів (1); причина = користь (1): *manfe'at-e šaxsi* власна користь (1).

Акціональна схема контактної дії + спосіб (2 асоціати)
"АГ-ЛЮДИНА ставиться до НЕПРАВДИ в такий спосіб": *az doruq bizār-e bizār-am* мені огидна неправда (1); *xoš-am nemiāyad* мені не подобається (1).

Компаративна схема схожості / аналогії (14 асоціатів)
"НЕПРАВДА є як АН-корелят": корелят = шлях втечі (3): *rāh-e goriz* шлях втечі (1), *rāh-e farār az mojāzāt* шлях втечі від покарання (1), *farār az vaz'iyyat-e fe'li* втеча від наявного стану речей (1); корелят = бруд (3): *čerk* бруд (1), *kasif* брудний (1), *mādar-e palaši* матір нечистоти (1); корелят = знаряддя (3): *mesl-e čāqu* як ніж (1), *mesl-e xanjar* як кинджал (1), *abzār-e har ensān-e nātavān* інструмент слабкої людини (1); корелят = людина (2): *mesl-e qātel-e bāvar* як убивця віри (1); *siyāsatmadār* політик (1); корелят = чорнота (1): *siyāhi* чорнота (1); корелят = одяг (1): *jāme-ye nāmonāseb barāye kalām* непридатний одяг для висловлювання (1).

Подальшим кроком нашого аналізу стала когнітивна інтерпретація даних, отриманих у ході обох етапів експерименту. Основу цієї процедури складають когнітивні операції, які основоположник когнітивної граматики Р. Ленекер називає факторами "конструювання (construing)" змісту мовного виразу [Langacker 2008, 55; Жаботинская 2013, 65]. Найбільше значення при цьому має фактор *промінантності*, який визначається як акцентованість, виділеність тих елементів, на які ми звертаємо найбільшу увагу. На акцентованість компоненту вказує кількісний показник – число контекстів, в яких він фігурує [Жаботинская 2013,

65]. Під час когнітивної інтерпретації ми підсумували всі ненульові асоціати та тлумачення й виходили з їхньої загальної кількості – 198 одиниці. Отже, за результатами проведеного психолінгвістичного експерименту концепт НЕПРАВДА у перській мовній свідомості має такий зміст:

"НЕПРАВДА – це негативне явище в житті людини (82), яке постає як щось погане (23), слово (14) або справа (6), які не відповідають дійсності (12), протистоять правді (11) та людяності (1). Схильність до неправди сприймається як огидна (6), аморальна (1) риса характеру (5), поведінка (2) або звичка (1) людини, до якої вона вдається з певних причин (20): через бажання уникнути покарання за скоєне (5), страх (4), відсутність упевненості в собі (3). Крім цього, неправду говорять бажуючи досягти якоїсь мети (2), отримати користь (2), схитрувати (1), скористатися обставинами (1), через необізнаність (1) або з метою самозахисту (1). **Неправда кваліфікується як (23):** гріх (7), бо той, хто каже неправду, – ворог Бога (1) або пов'язаний із силами зла (1), зрада (3), помилка (2), слабкість (2), трагедія (1), безсоромність (1), розпушта (1), низькість (1), занепад (1), компенсація (1), відсутність товариського ставлення (1). **Неправда негативно впливає на життя людини (18):** спричинює недовіру (7), розлучення (4), руйнує життя (3), приносить нещастя (2), ображає (1) та пригноблює (1) людину. **Неправда викликає негативні почуття й емоції (17):** ненависть (6), занепокоєння (2), сором (1), стрес (1), печаль (1), знервованість (1), засмучення (1), тривожність (1), відразу (1), біль (1), хвилювання від страху, що брехня відкриється (1). **Попри все це, неправда існує (15):** вона сприймається як поняття відносно (1) і навіть необхідне (1), бо людина є людина (1), і всі ми змушені інколи казати неправду (3). Брехні в житті багато (3), в тому числі в Ірані (1); брехати можуть: політики (2), Ахмаді Нежад (1), дідусь (1), власник магазину (1). **В образному відношенні (23)** неправда асоціюється з: темрявою (8), брудом (8), смертю (2), знаряддям вбивства (2), вбивцею (1), ключем (1), непридатним одягом для висловлювання (1)".

З метою повнішої експлікації когнітивних ознак перського концепту ПРАВДА на другому етапі експерименту в ролі стимулу для тлумачень ми обрали не слово **rāsti** *правда*, як це було в АЕ, а спільнокореневе з ним слово **rāst**, яке згідно зі словниковими дефініціями має такі значення: 1) прямий, без відхилень і кривизни; 2) такий, що відповідає дійсності; правильний; 3) праведний; 4) правий; 5) правда [Anvari 2003, 1111]. Розглянемо СП цього слова.

СП стимулу слова **راست** **rāst**: 1) прямий, 2) правильний, 3) праведний, 4) правий, 5) правда

I – Тлумачення, об'єднані за принципом семантичної близькості:

правильність, правдивість (22): *dorosti* правда, правильність (7), *dorost* правильний (4), *ān če dorost ast* те, що правильно, вірно (3), *sadāqat* правдивість (3), *dorost raftan-e kārhā* коли справи робляться правильно (1), *har čize sahih* все, що вірно (1), *rāsti* правда (1), *rāsti-vo dorosti* правда і правильність (1), *sādeqāne* правдиво (1);

бік, напрямок (12): *moxālef-e čap* протилежний лівому (7), *xelāf-e jehat-e qalb dar badan* протилежний боку, на якому розташоване серце (1), *nešāndehande-ye jehat* покажчик напрямку (1); *tamāyol be in samt* нахил у цей бік (1), *jehat-e xošbaxti va dorosti* напрямок щастя і правильності (1), *jehat-i ke be maslahat-o naf'-e zendegi-ye moujudāt ast* напрямок, який на користь всім створінням (1);

шлях (8): *āsāntarin rāh* найпростіший шлях (1), *behtarin rāh barāye anjām-e kār* найкращий шлях, щоб зробити справу (1), *rāh-e xodā* шлях Бога (1), *rāh-i ke az ān qāfel našim* шлях, яким нам не слід нехтувати (1); *rāh-e soxan-o amal-e dorost* шлях правильного слова і справи (1), *rāh-i ke hič zarar-i dar ān nist* шлях, на якому немає жодної шкоди (1); *serat-e mostaqim* прямий шлях (коран.) (1), *masir-e asli* головний шлях (1);

істина haqiqat (8): *haqiqat* істина (7), *har ān čiz-i ke haqiqat ast* все, що є істинним (1);

дійсність, реальність (7): *čiz-i ke vāqe'iyat dārad* що відповідає дійсності (6), *čiz-i ke vāqe'yi ast* те, що є дійсним, реальним (1);

добро, гарне (6): *xubi va niki* добро (1), *xāme-ye 'amāl* найкращі вчинки (1), *har un čiz-i ke xub bāše ādam-ro pašimun nakone* все гарне, що не призводить людину до розчарувань (1), *raftār-e xub-e ensān* гарна поведінка людини (1), *ye čiz-e xub ke vāse-ye mā ma'ni šode* щось гарне, що нам роз'яснили (1), *ehsās-e xub* гарне почуття (1);

протилежний неправді і поганому (5): *moxālefe doruq* протилежний неправді (4), *moxālef-e bad* протилежний поганому (1);

політика (4): *jabhe-ye rāst dar siyāsat* праве крило в політиці (1), *mohāfezekār* консерватор (1), *hezb-e siyāsi-ye rāstgarāhā* політична партія правих (1), *efrāti* екстреміст (1);

чистота, білизна (4): *pāki* білизна (1), *pāki va sefidi-ye qalb-e ensānha* чистота та білизна сердець людей (1), *fleš-e sefidrang-iru-ye tāblu-ye ābirang* білий спалах на блакитному табло (1); *sāf va bi qaš* чистий і прозорий (1);

слово (3): *harf-e rāst-rā bāyad az kudak šenid* правдиве слово слід слухати від дитини (1), *harf-i ke sādeqāne ast* слово, яке і є правдивим (1), *maqaddastarin vāje* найбільш священне слово (1);

прямий (2): *mostaqim* прямий (1), *mostaqim bedun-e pič* прямий, без поворотів (1);

пріоритет (2): *oulaviyyat dārad* має пріоритет (1), *oulaviyyat-e man* мій пріоритет (1);

досконалість (2): *sāye-ye kamāl-e ruh* тінь досконалості духу (1), *kāmel* досконалий (1);

складне (2): *čiz-e besyār saxt-i ast* щось дуже складне (1), *rāstguyi saxt ast* говорити правду важко (1);

II – Одиначні тлумачення:

ertebāt-e sālem beyn-e ensānhā здорові стосунки між людьми, *ensān budan* бути людиною, *boland* високий, *be sa'ādat tamām mišavad* приводить до щастя, *talx* гірка, *tu zāt-e mā nist* немає в нашій природі, *joz rāst našāyad goft / har rāst nabāyad goft* Крім правди не варто нічого говорити, але кожна правду не треба говорити, *dast-e rāst dar rānandegi* правило правої руки у водінні, *dust dāštan* любити, *zibāyi* краса, *mehrabāni* доброта, *falsafe-ye āfarineš-e jahān* філософія створення світу, *hedāyat* наставництво, *yekrangī va zendegi* щирість і життя.

Відмови (7). Загалом: 101+7

Отже, аналіз цього СП показав, що тлумачень, які експлікують ЛСВ 1 "прямий, без відхилень і кривизни", виявлено всього 2 одиниці: *mostaqim* *прямий* та *mostaqim bedun-e pič* *прямий, без поворотів*, які передають вказане значення в прямому сенсі. До цієї ж групи ми віднесли одиничне тлумачення у вигляді слова *boland* *високий* на підставі словникової дефініції дієслова *rāst šodan* – *випрямлятися, стояти прямо і вертикально* [Anvari 2003, 1112]. До реалізації ЛСВ 2 "правильний" були зараховані всі одиниці зі словом *dorost* *правильний*, його похідними та синонімами (16 одиниць). Очевидно, що ЛСВ 3 "праведний" експлікують 8 одиниць під рубрикою *шлях*, а також такі одиничні тлумачення, як: *ertebāt-e sālem beyn-e ensānhā* *здорові стосунки між людьми* (1), *ensān budan* *бути людиною* (1), *be sa'ādat tamām mišavad* *приводить до щастя* (1). ЛСВ 4 "правий" репрезентує група одиниць під рубрикою *бік, напрямок* (12). При цьому 10 одиниць відтворюють пряме значення ЛСВ "правий" (*moxālef-e čap* *протилегний лівому* (7) тощо), а дві інші – переносне: *jehat-e xošbaxti va dorosti* *напрямок щастя і правильності*, *jehat-i ke be maslahat-o naf'-e zendegi-ye moujudāt ast* *напрямок, який на користь всім створінням*. До реалізації цього ж ЛСВ ми віднесли одиничне тлумачення: *dast-e rāst dar rānandegi* *правило правої руки у водінні*, а також усі одиниці рубрики *політика* (4).

До реалізації ЛСВ 5 "правда" ми зарахували групи *істина* (8), *дійсність, реальність* (7), *протилегний неправді і поганому* (5), *слово* (3), *пріоритет* (2), *досконалість* (2), *складне* (2); слова групи *правильність, правдивість* (6): *sadāqat* *правдивість* (3), *rāsti* *правда* (1), *rāsti-vo dorosti* *правда і правильність* (1), *sādeqāne* *правдиво* (1); а також одиничні тлумачення: *talx* *гірка*, *tu zāt-e mā nist* *немає в нашій природі*, *joz rāst našāyad goft / har rāst nabāyad goft* *Крім правди не варто нічого говорити, але кожну правду не треба говорити*, *falsafe-ye āfarineš-e jahān* *філософія створення світу*, *hedāyat* *наставництво*, *yekrangī va zendegi* *щирість і життя*. До цієї ж групи ми віднесли всі одиниці під рубриками *добро, гарне* (6), *чистота, білизна* (4), а також слова *dust dāstan* *любити*, *zibāyi* *краса*, *mehrabāni* *доброта*

– на тій підставі, що вони фігурували в АЕ як реакції на слово-стимул *rāsti* правда. Співвідношення різних ЛСВ у структурі слова *rāst* за результатами експерименту показано в таблиці 3.

Таблиця 3

Співвідношення різних ЛСВ у структурі слова *rāst*

№	ЛСВ	Об'єднані у підгрупи та одиночні тлумачення	Всього	%
1	правда	haqiqat (8), vāqe'iyat (7), xubi (6), moxālef-e doruq va bad (5), pāki va sefidi (4), harf (3), sadāqat (3), oulaviyyat (2), kamāl (2), saxt (2), rāsti (1), rāsti-vo dorosti (1), sādeqāne (1); zibāyi (1), hedāyat (1), talx (1), tu zāt-e mā nist (1), joz rāst našāyad goft / har rāst nabāyad goft (1), falsafe-ye āfarineš-e jahān (1), dust dāštan (1), mehrabāni (1), yekrangi va zendegi (1).	54	53,47
2	праведний	behtarin rāh (8), ertebāt-e sālem beyn-e ensānhā (1), ensān budan (1), be sa'ādat tamām mišavad (1).	11	10,89
3	правильний	dorosti (7), dorost (4), ān če dorost ast (3), dorost raftan-e kārhā (1), har čize sahih (1)	16	15,84
4	правий	moxālef-e čap (12), dast-e rāst dar rānandegi (1); siyāsāt (4)	17	16,83
5	прямий	mostaqim (2), boland	3	2,97

Як бачимо, за результатами експерименту ЛСВ "правда" складає 53,47 % від усіх ЛСВ слова *rāst*. Тепер, на тій підставі, що такі слова, як: **dorosti**, **ensān**, **sa'ādat**, **mostaqim** та ін., які репрезентують ЛСВ 2, ЛСВ 3 і ЛСВ 5 слова *rāst*, були зафіксовані як асоціати на слово-стимул *rāsti* правда під час проведення АЕ, ми сумуємо всі вказані одиниці, додамо два тлумачення з групи "напрямок" (*jehat-e xošbaxti va dorosti* напрямком щастя і правильності, *jehat-i ke be maslahat-o naf'-e zendegi-ye moujudāt ast* напрямком, який на користь всім створінням) і отримуємо загальну кількість тлумачень – 86.

Враховуючи те, що всі надані на слово *rāst* тлумачення вкладаються в ідентифікаційну та компаративну схеми, перейдемо одразу до когнітивної інтерпретації концепту ПРАВДА, виходячи з загальної суми усіх ненульових асоціатив на слово *rāsti* та вільних тлумачень слова *rāst* – 187. Отже, за результатами проведеного психолінгвістичного експерименту концепт ПРАВДА у перській мовній свідомості має такий зміст:

"ПРАВДА – це позитивне явище в житті людини (87), що співвідноситься перш за все з правильністю та праведністю (42), добром (23), істиною (10); є таким, що відповідає дійсності (7), простоїть неправді й всьому поганому (5). **Правда у свідомості персів пов'язана з (24):** коханням (6), красою (4), мораллю і наставництвом (3) та такими якостями людини, як щирість (3), досконалість (2), однодумність (1), доброта (1), довіра (1), достоїнство (1), привітність (1) та здорові відносини (1). **Шлях правди (14)** – найлегший та найкращий шлях (6), яким люди мають рухатися прямо (5) у бік щастя (2) та всезагальної користі (1). **В релігійному сенсі (12)** правда пов'язана з Богом (5), Кораном (2), з поняттями давньоіранської релігії зороастризму: райський (1), янгол (1), Зороастр (1), закон стародавніх іранців (1), філософія створення світу (1). **Казати правду (9)** – значить бути людиною (2). Правда має бути пріоритетом (2), хоча часом її казати важко (2), бо вона може бути гіркою (1). Правдиве слово (1) є священним (1). **Правду можна почути (7)** від матері (2), подружжя (2), одного із знайомих (1), великих людей (1) і вчених (1). **З іншого боку (5)**, правда – це поняття відносне (1), бо народна мудрість учить: "не кожному правду варто казати" (1) та "правду можна почути лише з вуст дитини" (1). Є думка, що правди немає взагалі в природі іранців (1), а казати правду – це дурість (1). **В образному відношенні (29)** правда асоціюється з чистотою та білим кольором (19), світлом (6), квіткою (3), водою (1)".

Таким чином, у проведеному дослідженні ми намагалися показати, яким чином дані, отримані шляхом проведення психолінгвістичного експерименту, можна інтерпретувати за допомогою методологічних здобутків когнітивної лінгвістики. Головне завдання у такому разі полягає не лише у формальній чи тематичній класифікації асоціативних реакцій за ступенем частотно-

сті, а й у реконструкції певних концептуальних структур у свідомості мовців. Саме такий підхід, заснований на когнітивній інтерпретації результатів психолінгвістичного експерименту, може сприяти кращому розумінню того, яким чином функціонує мовна свідомість носіїв певної мови та культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Белянин В. П.* Психолінгвістика : Учебник / В.П. Белянин. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2003. – 232 с.
2. *Бойс М.* Зороастрийці : Верования и обычаи / М. Бойс; [Пер. с англ. и прим. И. М. Стеблин-Каменского]. – 4-е изд., испр. и доп. – СПб : Азбука-классика; Петербургское Востоковедение, 2003. – 352 с.
3. *Болдырев Н. Н.* Концептуальное пространство когнитивной лингвистики / Н.Н. Болдырев // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 18–36.
4. *Бутакова Л. О.* Значение слова как достояние индивида (на примере этически значимых лексем правда / ложь) / Л.О. Бутакова // Вестник КемГУ. – 2012. – № 4 (52). Т. 1. – С. 198–204.
5. *Горошко Е. И.* Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. И. Горошко. – Харьков; Москва : РА-Каравелла, 2001. – 320 с.
6. *Жаботинская С. А.* Имя как текст : концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) / С. А. Жаботинская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 6. – С. 47–76.
7. *Жаботинська С.* Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Випуск 52. – С. 3–11.
8. *Залевская А. А.* Значение слова через призму эксперимента / А. А. Залевская. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 2011. – 240 с.
9. *Мартінек С.* Емпіричні й експериментальні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці / С. Мартінек // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Випуск 52. – С. 25–32.
10. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми: Підручник / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
11. *Стернин И. А.* Психолінгвістика и концептология // Вопросы психолінгвістики. – 2007. – № 5. – С. 37–46.
12. *Щерба Л. В.* О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л.В. Щерба // Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. – Л. : Наука, 1974. – С. 24–39.
13. *Langacker R.W.* Cognitive Grammar. A basic introduction / R.W. Langacker. – New York : Oxford University Press, 2008. – 562 p.
14. *Talmy L.* Toward a Cognitive Semantics: Concept Structuring Systems / L. Talmy // Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. In 2 v. – Cambridge, MA : MIT Press, 2000. – V.1. – 558 p.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ДОВІДНИКИ

15. РАС – Русский ассоциативный словарь. В 2 т. / Ю.Н. Караулов, Г.А. Черкасова, Н.В. Уфимцева, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов. Т. I. От стимула к реакции: Ок. 7000 стимулов. – М. : АСТ-Астрель, 2002. – 784 с. Т. II. От стимула к реакции : Более 100 000 реакций. – М. : АСТ-Астрель, 2002. – 992 с.

16. УАС – Український асоціативний словник. В 2 т. / Укладач С. Мартінек. Т. 1 : Від стимулу до реакції. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 344 с. Т. 2 : Від реакції до стимулу. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 468 с.

17. Deese J. The Structure of associations in language and Thought / J. Deese. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1965. – 216 p.

18. МС – Мифологический словарь / Гл. ред. Е.М. Мелетинский. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – 736 с. – С. 197

19. Anvari 2003. ج 2 – 1382. تهران: سخن، / فرهنگ فشرده سخن / به سرپرستی حسن انوری. – تهران: سخن، 1382. ج 2 – 1382.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

Е. В. Мазепова, канд. філол. наук, доц.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Концептуализация бинарной оппозиции *правда-ложь* в персидском языковом сознании

В статье на материале результатов психолингвистического эксперимента исследуется концептуальная структура и содержание бинарной оппозиции ПРАВДА-ЛОЖЬ в языковом сознании носителей персидского языка. Показано, каким образом полученные данные можно интерпретировать, используя методологический аппарат когнитивной лингвистики.

Ключевые слова: бинарная оппозиция, психолингвистический эксперимент, стимул, реакция, концептуальная структура, когнитивная интерпретация.

O. Mazepova, Cand.Phil.Sci., Associate Professor
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Conceptualization of the *truth-lie* binary in the Persian lingual consciousness

The article explores the conceptual structure and content of the binary opposition of TRUTH-LIE in the lingual consciousness of the speakers of modern Persian on the basis of the results of a psycholinguistic experiment. It is shown how the received data can be interpreted within the methodological apparatus of Cognitive Linguistics.

Keywords: binary opposition, psycholinguistic experiment, stimulus, response, conceptual structure, cognitive interpretation.